

Eduskunnan hallintovaliokunta 1.6.2021

Lausuntopyyntö

HE 62/2021 vp laiksi valtion palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittamisen perusteista

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä laiksi palvelujen saatavuuden ja toimintojen sijoittamisen perusteista.

Lakiesityksen lähtökohtana on tarpeet valtion läsnäololle sekä sen hyödyt edistämällä koko maan tasapainoista kehittymistä. Esityksen mukaan valtion läsnäolon alueilla tulee perustua ensisijaisesti palvelutarpeeseen ja viranomais toiminnan tehtävien järjestämiseen tuloksellisesti. Valtion läsnäololla myös vahvistetaan alueiden elinvoimaisuutta, turvallisuutta ja valtion kilpailukykyä työnantajana. Laissa säädettäisiin valtion palvelurakenteen järjestämisen tavoitteiden lisäksi myös valtion muiden kuin palveluja tarjoavien toimintojen sijoittamisen tavoitteista.

Nykyisen alueellistamisen lainsäädännön uudistamiseen tähtäävä lakiesitys on pääosin järkevä. Alueellisen läsnäolon suunnitelmallisuuden vahvistaminen ja kokonaisuuden koordinaatio ovat kannatettavia strategisia toimenpiteitä. Ehdotetun toimielimen eli valtion palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittamisen yhteistyöryhmän toimivallan tarkentamiseen on kiinnitettävä huomiota (tarkemmin pykäläkohtaisissa huomioissa).

Seuraavassa Kuntaliitto esittää muutamia huomioita sisältö lakiesityksiä koskien:

1 § Lain tarkoitus ja soveltamisala:

Lakia tulisi soveltaa lähtökohtaisesti valtionhallinnon palvelurakenteiden ja yksiköiden ja toimintojen sijoittamisen ohjaamiseen eikä sitä ole tarkoitus soveltaa muuhun valtiosta erilliseen julkishallintoon kuten mm. kuntiin ja kuntayhtymiin.

Lain taustalla voidaan tunnistaa julkisen hallinnon uudistamisen strategia. Strategiassa on otettu kantaa julkisen hallinnon yhdessä toimimisen puolesta. Strategian tavoitteena on, että julkinen hallinto rakentaa yhdessä sekä sähköistä asiointia verkkopalveluina että käyntiasiointia julkisen hallinnon yhteisissä asiakaspalvelupisteissä. Strategiassa on linjattu, että julkinen hallinto turvaa ihmislähtöiset ja yhdenvertaiset palvelut moninaistuvassa yhteiskunnassa koko Suomessa taloudellisesti kestäväällä tavalla hyödyntämällä laajasti tietoa ja digitalisaatiota. Julkinen hallinto vastaa siitä, että erilaiset julkiset palvelut ja etuudet ovat asiakkaalle helposti saavutettavia, ymmärrettäviä, keskenään yhteentoimivia, turvallisia ja toimintavarmoja.

2 § Tavoitteet:

Lakiesityksen tavoitteet ovat sinänsä hyvät. Kuntaliitto nostaa tässä yhteydessä muutamia huomioita suhteessa toteuttamismahdollisuuksiin. Vaikka laissa ei säädettäisi keinoista eikä toimenpiteistä, on käytännön toteutuksessa kiinnitettävä huomiota seuraaviin kriittisiin seikoihin ja käytännön tekemisen edellytyksiin, jotta saavutetaan lakiesityksessä esitetyt tavoitteet tarpeista valtion läsnäololle (palvelutarve ja tuloksellinen viranomaistoimien tehtävien järjestäminen) sekä sen hyödyistä edistäen koko maan tasapainoista kehittymistä.

Huomioitavia asioita ovat mm. monipaikkaisen työn/etätöiden mahdollisuudet (monipaikkainen rekrytointi) ja edellytykset (annetaan mahdollisuus tehdä työtä monipaikkaisesti). Valtion tulisi huomioida monipaikkaisuus rekrytoinneissaan aina kun mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Perusteluteksteissä on tuotu hyvin esiin palvelujen tasapuolisen saatavuuden turvaamisen sekä elinvoimaisuuden ja turvallisuuden edistämisen näkökulmat.

Monipaikkainen työ ja etätö ja tietoliikenneyhteydet: monityöpaikkainen ja etätö edellyttävät toimintavarmoja ja nopeita tietoliikenneyhteyksiä. Korona on osoittanut kattavien, joka puolelle maata ulottuvien laajakaistayhteyksien tarpeen ja merkityksen entistä selvemmin. Tähän liittyen keskustelu mm. hallitusohjelman tavoitteista tulisi käydä uudelleen ja pohtia tulisiko valtion kantaa kokonaan laajakaistatuen julkinen rahoitusvastuu.

Julkisten palvelujen saatavuuden näkökulma: lähtökohtana lakiesityksessä on, että sähköiset palvelut tulevat entisestään lisääntymään. Tällöin on tärkeää, että varmistetaan osaaminen sekä julkisen palvelun tuottajan puolella (digikyvyyks) että käyttäjän näkökulmasta (pääsy sähköisiin palveluihin).

3 § Valtakunnallinen suunnitelma:

Esitetty valtakunnallinen suunnitelma näyttäytyy laadintaperusteiltaan ja rakenteeltaan varsin toimivalta ohjausvälineeltä. Hallituskausittain laadittava valtakunnallinen suunnitelmassa on tarkoitus luoda hallinnonalat ylittävä kokonaiskuva valtion palvelurakenteen, palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittumisen tilasta ja tavoitellusta kehityksestä. Lisäksi sen avulla on tarkoitus ohjata ministeriöitä ja virastoja niiden päätöksenteossa ja suunnittelussa. Suunnitelma olisi varsin joustava, mutta sen olisi sisällettävä tieto erityisen merkityksellisestä uuden yksikön tai toiminnon perustamisesta tai lakkauttamisesta sekä merkittävimmistä palveluiden saatavuutta muuttavista hankkeista. Suunnitelman valmistelun koordinaatiosta vastaisi valtiovarainministeriö ja suunnitelma sovitettaisiin yhteen julkisen talouden suunnitelman kanssa. **Suunnitelma ei kuitenkaan sisältäisi suoraan velvoittavia hallinnon sisäisiä määräyksiä, minkä vuoksi Kuntaliitto näkee, että 4§ säädetyllä valtion palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittumisen yhteistyöryhmällä tulisi olla lausunnonanto-oikeus varsinaista toimeenpanoa koskien (toimivalta 5§).** Suunnitelman tarkemmasta toimeenpanosta vastaisivat asianomaiset ministeriöt.

Lakiesityksessä on lähdetty siitä, että yksittäisten yksikköjen ja toimintojen sijoittamisiin ja lakkauttamisiin perustuvasta toimintatavasta ja nykyisestä pääkaupunkiseutu - muu maa- ver-
tailusta luovutaan ja siirrytään tarkastelemaan toimipisteverkostoa kokonaisuutena ja palve-
lujen saavutettavuutta koko maassa. **Uusia valtion toimintoja perustettaessa tulisi kuitenkin lähtökohtana arvioinnille olla sijoittaminen pääkaupunkiseudun ulkopuolelle.** Tämä tulisi huomioida lainsäädännössä tai vähintään perusteluissa sekä valtakunnallisen suunnitelman valmistelussa. Lähtökohta tukisi myös monipaikkaisen rekrytoinnin tavoitetta ja ministeriöiden välisen yhteistyön kehittämistä (siiloutumisen ehkäiseminen).

4 § Valtion palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittumisen yhteistyöryhmä:

Esitetyn yhteistyöryhmän tehtävänä olisi tukea valtioneuvostoa suunnittelussa, seurannassa ja koordinaatiossa. Yhteistyöryhmä ei tekisi palvelurakenteen järjestämiseen tai toimintojen sijoittamiseen liittyviä päätöksiä. Myönteistä on, että perustettavassa yhteistyöryhmässä on myös Kuntaliiton edustus. Yhteistyöryhmälle on kaavailtu laajaa kuulemisvelvollisuutta, mikä on sinänsä hyvä asia.

5 § Toimivalta:

Toimivalta päättää valtion yksidiöiden ja toimintojen (fyysisestä) sijoittumispaikasta kuuluisi ao. hallinnonalaa ohjaavalle ministeriölle, ellei muualla laissa toisin säädetä. Pykälä sisältää runsaasti yksityiskohtaista säädöstä ministeriöiden toimivaltaa koskien. Kuntaliitto kiinnittää erityisesti huomiota pykälän 3 momentissa esitettyyn velvollisuuteen arvioida ennen päätöksen tekemistä sen vaikutukset 2§ säädettyjen tavoitteiden ja 3§ valtakunnallisen suunnitelman tavoitteiden toteutumisen kannalta. Arvioinnin tulisi sisältää, miten päätös edistää toiminnan tuloksellisuutta, mitkä ovat vaikutukset eri asiakasryhmien palvelutarpeen kannalta, mahdolliset vaikutukset alueiden elinvoimaisuuden ja turvallisuuden kannalta sekä vaikutukset valtion kilpailukykyyn työnantajana. Vaikutusarviot olisi pyynnöstä toimitettava valtiovaraministeriölle. Valtion palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittumisen yhteistyöryhmän roolia on tältä osin terävöitettävä.

Yhteistyöryhmällä tulisi olla mahdollisuus antaa lausuntoja ja arvioida merkittävien alueelliseen toimintaan liittyvien päätösten vaikutuksia hyväksyttyyn valtakunnalliseen suunnitelmaan nähden myös suunnitelman varsinaisessa toteutusvaiheessa. Ellei tällaista mahdollisuutta ole, alueellista toimintaa koskevat käytännön ratkaisut jäävät liiaksi pelkästään ministeriöiden varaan. Em. lausuntomenettely tulisi toteuttaa riittävän aikaisessa vaiheessa, jotta lausunnolla olisi aitoa vaikutusta tehtäviin ratkaisuihin. Lähtökohtana tulisi olla, että mikäli toimivaltainen viranomais ei näissä merkittävissä asioissa noudattaisi lausuntoa, asia siirtyisi valtioneuvoston käsittelyyn.

SUOMEN KUNTALIITTO

Annukka Mäkinen
kehittämispäällikkö, alueellinen kehittäminen